УДК: 343.2(045)

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2021-74-1-20-26>

Северінова Олександра Борисівна,
кандидат політичних наук, доцент
(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Маріуполь)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3013-9815>

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ»: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ТА ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

У статті проаналізовано теоретико-методологічні аспекти становлення та розвитку доктринальних уявлень про зміст поняття «збройний конфлікт» в історії світової політико-правової думки. Розглянуто питання щодо назви галузі права, яка регулює питання збройних конфліктів, шляхом аналізу таких її історичних назв, як «право війни», «закони і звичаї війни», «право збройних конфліктів», «міжнародне гуманітарне право» та «міжнародне гуманітарне право, що застосовується під час збройних конфліктів». Визначено, що тривала історія становлення права збройних конфліктів сприяла затвердженню на рівні міжнародного права положення щодо заборони будь-якої збройної агресії у світі, що знайшло своє відображення в такому принципі, як незастосування сили або погрози силою. При цьому саме Статут ООН став першим міжнародним актом в історії людства, що повністю заборонив збройну агресію та закріпив згаданий принцип на міжнародному рівні, який є обов'язковим для всіх держав сучасного світу.

Ключові слова: агресія; збройний конфлікт; міжнародне гуманітарне право; правова доктрина; права та свободи особи.

Постановка проблеми. Колективне насилля у формі війни завжди супроводжувало соціально-політичні відносини на міжнародній арені. Нині в міжнародному праві закріплений загальноновизнаний принцип незастосування сили, що має характер «*jus cogens*». Проте, як відомо, міжнародному співтовариству все ще не вдалося уникнути збройних конфліктів. На початку XXI століття вони становлять велику небезпеку для всього населення земної кулі. Сьогодні такі протистояння мають назву війн четвертого покоління, які включають так звані «гібридні» збройні конфлікти.

Дійсно, у зв'язку з наявністю нових потужних видів зброї (економічної, політичної, інформаційної, культурної та зброї масового знищення), які є небезпечними як для самого агресора, так і для всього світу; бажанням агресора применшити свою роль у розв'язанні конфліктів для уникнення санкцій з боку інших країн та міжнародних організацій, а також заради недопущення втрати авторитету та позицій на світовій арені; намаганнями країн-агресорів установити свій контроль над об'єктами агресії (у т. ч. інтегрувати їх до своїх політичних, економічних та безпекових систем) без надмірних для них збитків відбувається трансформація методів та засобів ведення війни. Нині класичне розуміння терміна «зброя» зникло. Під зброєю розуміємо не тільки сукупність технічних пристроїв, що використовуються для ураження живої сили противника, його техніки та споруджень, а й інформаційний, економічний, політичний вплив, засоби якого справедливо вважають відповідною зброєю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що вже розпочато вирішення зазначеної проблеми. Зокрема, теоретичними

питаннями займалися такі вітчизняні науковці, як А. В. Антонов, В. Б. Бзот, К. А. Важна, Ю. О. Горбань, В. П. Горбулін, Є. І. Жилін, О. В. Задорожний, Д. О. Коваль, В. Ю. Кравченко, Є. В. Магда, В. П. Попович, Л. Є. Смола, О. М. Суходоля, М. В. Цюрупа, С. О. Чернишенко, Г. М. Яворська та інші. Серед зарубіжних учених, які всебічно досліджували проблему «гібридних» збройних конфліктів, можна виокремити таких: Х.-П. Гансер, Ф. Гофман, Д. Донсон, Е. Лукас, М. Маклюен, С. Метз, П. Померанцев, С. Хантінгтон.

Водночас, зважаючи на принципові зміни сутності та структури сучасних збройних конфліктів, корисним з науково-практичного погляду є комплексний історико-правовий аналіз теоретичних аспектів становлення і розвитку доктринального поняття «збройний конфлікт» в історії світової політико-правової думки різних епох.

Метою цієї статті є визначення історико-правових та теоретико-методологічних аспектів діалектичного становлення і розвитку доктринального поняття «збройний конфлікт».

Виклад основного матеріалу. З огляду на велику кількість збройних конфліктів у минулому та їхній небезпечний характер сьогодні, вбачаємо необхідним всебічний аналіз таких складних та мінливих соціально-політичних феноменів.

Що стосується теорії «гібридної війни» як війни четвертого покоління, то цей термін уперше виник у США. Поняття «гібрид» має первісно біологічне значення – зрощування двох чи більше різних організмів. У сучасному світі «він набув нового змістовного наповнення в інших науках, як нами встановлено, сьогодні має ще й інноваційний компонент стосовно війни як політичного явища. Йдеться про «зрощення» стану «озброєного миру», політики «ні війни, ні миру», використання м'яких та жорстких засобів у міжнародних справах, поєднання стратегій силового тиску та «непрямих дій», особливо завдяки засобам «інформаційної війни», «зомбування» населення через одержавлені ЗМІ тощо» [1, с. 46].

У термінологічних словниках подано таке визначення терміна «гібридна війна» – це «війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором у державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною» [2, с. 83].

Узагалі поняття «гібридна війна» стало популярним завдяки Ф. Гофману, який пояснив її так: «Гібридні війни поєднують у собі цілу низку різних режимів ведення війни, включаючи звичайні можливості, іррегулярну тактику і формування, терористичні акти, зокрема невибіркове насильство та примушення, кримінальний безлад» [3, с. 14].

Для характеристики збройних протистоянь найчастіше використовують терміни «війна», «воєнний конфлікт», «збройний конфлікт». Тож пропонуємо визначитися з дефініцією цих понять, їхніми основними ознаками, відмінностями.

Історично першим виник термін «війна», але і він по-різному трактувався вченими. Так, Гуго Гроцій зазначав, що війна є змагання силою, виключно тільки збройне зіткнення держав [4, с. 68]. Військовий теоретик Карл Клаузевіц уважав, що війна є продовженням політики насильницькими засобами [5, с. 1060]. Англійський учений Л. Оппенгейм слушно наголошував, що «війна є зіткненням між двома або більшою кількістю держав, здійснюваним за допомогою застосування їхніх збройних сил, з ціллю подолання один одного й примусу переможеного прийняти умови миру, бажані переможцю» [6, с. 230].

Узагалі в науковому середовищі простежуються два діаметрально різних підходи щодо поняття війни. Прибічники першого підходу визнавали її закономірним, природним феноменом, яке є необхідним для суспільства (Геракліт, Платон, Аристотель, А. Августин, Ф. Аквінський, Г. Гегель, К. Клаузевіц, Ф. Ніцше). Інші вважали війну руйнівною силою, яка є неприпустимою, та відповідно шукали шляхи для запобігання їй або принаймні обмеження (І. Бентам, К. Маркс, П. Дюбуа).

Слід зазначити, що у перших міжнародно-правових актах, які закріплюють принципи міжнародного гуманітарного права, використовується саме термін «війна». Так, наприклад, у Гаазьких конвенціях 1907 року йдеться про застосування правових норм «на випадок війни». У деяких з цих конвенцій у самих назвах використовується термін «війна»: IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі, V Конвенція про права та обов'язки нейтральних держав та осіб у випадку війни на суходолі, IX Конвенція про бомбардування морськими силами під час війни, X Конвенція про застосування до морської війни засад Женевської конвенції, XI Конвенція про деякі обмеження в користуванні правом захвату в морській війні, XIII Конвенція про права та обов'язки нейтральних держав у випадку морської війни. Ще одним прикладом є Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних чи інших подібних газів і бактеріологічних засобів 1925 року, який також оперує терміном «війна».

Що стосується визначення досліджуваних понять у національному законодавстві, то, наприклад, у кримінальному праві України термін «воєнний конфлікт» уживається поряд із терміном «агресивна війна», які не є тотожними та відрізняються масштабністю. І згідно з цим більш масштабним є саме агресивна війна. При цьому поняття «воєнний конфлікт» і «збройний конфлікт» ототожнено, що є неприпустимим. Тож українське законодавство на сьогодні не вирізняється логічністю і системністю у використанні термінології та відповідно потребує змін.

Таким чином, вважаємо, що терміни «війна» та «воєнний конфлікт» є синонімічними поняттями, про що свідчить їхня змістовна тотожність.

Найбільшої уваги заслуговує поняття «збройний конфлікт». У Женевських конвенціях 1949 р. поряд з терміном «війна» використовують вираз «міжнародний збройний конфлікт» і «неміжнародний збройний конфлікт». У зв'язку зі зміною підходу до розуміння терміна «війна», його неспроможністю охопити різні види збройних протистоянь, що не входять до поняття війни, у другій половині XX століття відбувається відмова від терміна «війна» в його первісному розумінні. Замість нього починають використовувати термін «збройний конфлікт». І дуже часто «збройний конфлікт» застосовують як синонім з поняттям «воєнний конфлікт», який, за нашим визначенням, є тотожним поняттю «війна».

На наш погляд, під збройним конфліктом у сучасних умовах слід розуміти будь-яке збройне зіткнення противників, незалежно від того, має воно політичний, інформаційний, економічний, релігійний або локалізований чи міжнародний характер. Отже, убачаємо відмінність між термінами «війна», «воєнний конфлікт» та «збройний конфлікт», яка полягає у тому, що останнє поняття змістовно є набагато ширшим від попередніх двох. Збройний конфлікт охоплює протистояння на політичному, економічному, інформаційному, релігійному фронтах, а також включає зіткнення збройних сил противників у фізичному вимірі. Що стосується понять «війна», «воєнний конфлікт», то вони характеризуються лише протистоянням на полі бою в прямому сенсі. І тільки такі словосполучення, як «політична війна», «інформаційна війна», «економічна війна», «релігійна війна» у своїй сукупності будуть змістовно збігатися з терміном «збройний конфлікт».

Міжнародне гуманітарне право, застосовуване в збройних конфліктах, становить сукупність принципів і норм, що регулюють відносини між воюючими, їх відносини з нейтральними країнами, що встановлюють правила поведінки з військовополоненими, пораненими, хворими й цивільним населенням з метою захисту жертв війни, вибору засобів і методів ведення збройної боротьби.

Юридичні можливості врегулювання збройних конфліктів засобами багатосторонніх інституційних механізмів базуються на положеннях двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів, конвенцій, протоколів. Окрім цих актів, важливу роль у регулюванні збройних протистоянь відіграють міжнародні звичаї, загальні принципи міжнародного права, які визнані цивілізованими націями, судові прецеденти та доктрини. Норми міжнародного

права, що регламентують ведення військових дій, було кодифіковано на двох Гаазьких конференціях миру в 1899 і 1907 рр. Ці норми в міжнародному гуманітарному праві отримали назву «право Гааги». У 1949 р. в Женеві було прийнято чотири конвенції про захист жертв війни. Норми цих конвенцій, а також двох додаткових протоколів до них 1977 р. у міжнародному гуманітарному праві отримали назву «право Женеви».

Саме після Другої світової війни почався найбільш активний пошук світовим співтовариством шляхів гуманізації права збройних конфліктів і вдосконалення міжнародної нормативної бази, яка б відповідала вимогам сучасності. Дуже велику роль у такому процесі відіграла Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН). Вона була створена в 1945 році на підставі Статуту ООН як єдина міжнародна універсальна організація загальної компетенції. Це означає, що її дія поширюється на всі країни світу та до її повноважень належить вирішення всіх питань у будь-якій сфері (економічній, культурній, екологічній тощо). Особливої уваги заслуговує саме Статут ООН, який є за своєю природою унікальним міжнародним документом, тому що він став єдиним міжнародним актом, положення якого є обов'язковими для всіх держав. Це є відображенням сутності ООН як універсальної організації.

Згідно зі статтею 1 Статуту ООН переслідує цілі підтримання миру та безпеки і з цією метою вживає ефективні колективні заходи для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії або інших порушень миру; розвитку дружніх відносин між націями; здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру; для узгодження дій націй у досягненні наведених вище загальних цілей [7]. Особливе значення Статуту полягає у тому, що він не тільки регулює діяльність міжнародної організації безпеки, а й закладає фундамент системи колективної безпеки, рівної для всіх, та слугує своєрідним кодексом поведінки держав у політичній, військовій, екологічній, гуманітарній та інших сферах.

Що стосується регулювання збройних конфліктів, то особливої уваги заслуговує п. 4 ст. 2 Статуту ООН, в якому зазначено, що «всі члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в їх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями Об'єднаних Націй». Саме Статут ООН став тим міжнародним документом, який повністю заборонив збройну агресію як знаряддя національної політики. І це стало імперативною нормою («*jus cogens*») та одним з принципів міжнародного права. Відповідно до ст. 53 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року імперативність міжнародно-правової норми означає, що вона «приймається і визнається міжнародним співтовариством держав у цілому як норма, відхилення від якої недопустиме і яку може бути змінено тільки наступною нормою загального міжнародного права, що мала б такий самий характер».

Проте спроби врегулювання збройних конфліктів на міжнародному рівні були й до прийняття Статуту ООН. Так, першим таким міжнародним документом стала Гаазька конвенція про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1899 року. Але вона була підписана та ратифікована лише 26 державами.

Наступним важливим етапом стало проведення II Гаазької конференції 1907 року, в результаті якої була прийнята Конвенція про обмеження застосування сили при відшкодуванні за договірними борговими зобов'язаннями (але згідно з її положеннями сила могла застосовуватися у разі відмови передати справу на арбітражний розгляд).

Прийняття Статуту Ліги Націй 1920 року ознаменувало перехід до якісно нового етапу становлення принципу незастосування сили. У преамбулі було вказано про важливість «прийняти деякі зобов'язання не вдаватися до війни» для розвитку співробітництва між народами і для гарантії миру та безпеки. Статутом передбачено обмеження озброєнь держав до мінімуму, сумісного з національною безпекою і виконанням міжнародних зобов'язань

(ст. 8), гарантії поважати і зберігати територіальну цілісність та існуючу політичну незалежність усіх членів Ліги проти будь-якого зовнішнього вторгнення (ст. 10); закріплено, що будь-яка війна або загроза війни, незалежно від того, чи зачіпає вона прямо або ні будь-кого з членів Ліги, цікавить Лігу Націй у цілому і що остання повинна вжити заходів, здатних захистити мир (ст. 11) [8, с. 130]. У Статуті Ліги Націй було затверджено заборону вдаватися до війни, якщо не використано мирні засоби вирішення спору – дипломатичні перемовини, третейський розгляд, розгляд Радою Ліги Націй.

Наступним актом міжнародного рівня, прийнятим з метою врегулювання збройних конфліктів у світі, був Договір про взаємну допомогу 1923 р., укладений під егідою Асамблеї Ліги Націй. У цьому акті було визнано агресивну війну міжнародним злочином і передбачено, що сторони беруть на себе зобов'язання не вчиняти його. Однак цей договір так і не набув чинності, незважаючи на його прогресивний характер та велике значення для становлення міжнародного принципу незастосування сили чи погрози силою.

Відповідні положення щодо заборони агресивної війни були відображені також у Декларації Асамблеї Ліги Націй 1927 року, яка визнала агресивну війну злочинною та несумісною з міжнародним правом: «Будь-яка агресивна війна є і залишається забороненою» і «становить міжнародний злочин» [9, с. 22].

Заслугує особливої уваги Паризький договір 1928 року, відомий як Пакт Бріана-Келлога. Він став першим кроком до створення системи колективної безпеки в Європі: сторони заявили про засудження звернення до війни для врегулювання міжнародних спорів і відмову у своїх відносинах від війни (ст. 1), а також визнали, що врегулювання або вирішення всіх спорів чи конфліктів, хоч би якого характеру або походження вони були, повинно завжди здійснюватися тільки мирними засобами (ст. 2) [10, с. 52]. Після завершення другої світової війни Пакт Бріана-Келлога став однією з правових підстав для Нюрнберзького процесу, на якому керівникам нацистської Німеччини було пред'явлено звинувачення в порушенні Пакту [11, с. 78].

Однак, незважаючи на таку велику кількість міжнародних актів, які приймалися у різні історичні періоди та стосувалися заборони чи обмеження збройних конфліктів у світі, всі вони не зробили такого значного внеску в розвиток принципу незастосування сили або погрози силою, як Статут ООН. Деякі з цих документів мали обмежену дію за колом осіб, адже були підписані не всіма державами світу; частина з них мала лише декларативний характер, так і не набувши чинності; деякі, як-от Статут Ліги Націй та Пакт Бріана-Келлога, були неефективні через відсутність у них понять «агресія» та «агресивна війна», і тому давали змогу скористатися цим недоліком імовірному агресору. Варто погодитися з думкою К. А. Важної, що «Статут ООН відійшов від традиційної концепції війни, яка залишала можливості для зловживань з боку держав» [11, с. 86].

Таким чином, Статут ООН став першим міжнародним актом в історії людства, який повністю заборонив збройну агресію та закріпив принцип незастосування сили або погрози силою на міжнародному рівні, який є обов'язковим для всіх країн світу, що є теоретико-методологічною основою юридичної відповідальності військовослужбовців за правопорушення під час збройних конфліктів, включаючи насамперед військові злочини у значенні, визначеному нормами міжнародного гуманітарного права.

Висновки. Отже, витоки формування таких норм розпочалися ще в Стародавні часи, коли майже в усіх державах того часу існували правила, які обмежують заподіяння шкоди супротивнику, забезпечують захист певним верствам населення (діти, старі, полонені, роззброєні), а також заборони вбивати цивільне населення сторони супротивника.

Крім того, розглянуто питання щодо назви галузі права, яка регулює питання збройних конфліктів, шляхом аналізу таких її історичних назв, як «право війни», «закони і звичаї війни», «право збройних конфліктів», «міжнародне гуманітарне право» і «міжнародне гуманітарне право, що застосовується під час збройних конфліктів». У результаті можна

зробити висновок, що найдоцільнішим буде використання термінів «міжнародне гуманітарне право» лише у вузькому значенні або «міжнародне гуманітарне право, що застосовується під час збройних конфліктів», яке є більш складним, але найбільш точно описує цю галузь.

Таким чином, тривала історія становлення права збройних конфліктів сприяла затвердженню на рівні міжнародного права положення щодо заборони будь-якої збройної агресії у світі, що знайшло своє відображення в такому принципі, як незастосування сили або погрози силою. При цьому саме Статут ООН став першим міжнародним актом в історії людства, який повністю заборонив збройну агресію та закріпив згаданий принцип на міжнародному рівні, який є обов'язковим для всіх держав сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Цюрупа М. Українська військово-гуманітарна традиція та її прояв у збройній боротьбі за суверенітет і територіальну цілісність України (контекст подій в зоні проведення АТО). *Українознавчий альманах КНУ ім. Тараса Шевченка*. 2015. № 18. С. 45–47.
2. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
3. Hoffman F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid War. Arlington, 2007. 72 p.
4. Гроций Г. О праве войны и мира. Москва, 1994. 868 с.
5. Ермишин О. Афоризмы. Золотой фонд мудрости. Москва, 2006. 1695 с.
6. Оппенгейм Л. Международное право. Том I : Мир. Полутом 1 / перевод с 6-го английского издания, доп. Г. Лаутерпахтом; под ред. С. Б. Крылова. Москва, 1948. 408 с.
7. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 25.01.2021).
8. Задорожний О. В. Міжнародно-правовий принцип незастосування сили або погрози силою в контексті дії РФ проти України. *Правова держава*. 2014. № 18. С. 129–134.
9. Declaration Concerning Wars of Aggression. *League of Nations Official Journal*. 1927. № 53. P. 22.
10. Mettraux G. Perspectives on the Nuremberg Trial. Oxford University Press. 2008. 799 p.
11. Важна К. А. Визначення агресії у сучасному міжнародному праві. *Україна і світ* : матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 19 квітня 2016 р.). Київ, 2016. С. 84–92.

References

1. Tsiurupa, M. (2015). Ukrainska viiskovo-humanitarna tradytsiia ta yii proiav u zbroinii borotbi za suverenitet i terytorialnu tsilisnist Ukrainy (kontekst podii v zoni provedennia ATO) [Ukrainian military-humanitarian tradition and its manifestation in the armed struggle for the sovereignty and territorial integrity of Ukraine (context of events in the ATO area)]. *Ukrainoznavchyi almanakh KNU im. Tarasa Shevchenka*. № 18. S. 45–47 [in Ukrainian].
2. Politolohichniy entsyklopedychnyi slovnyk [Political science encyclopedic dictionary] / uklad.: L. M. Herasina, V. L. Pohribna, I. O. Polishchuk ta in.; za red. M. P. Trebina. Kharkiv: Pravo, 2015. 816 s. [in Ukrainian].
3. Hoffman F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid War. Arlington, 2007. 72 p.
4. Grotsiy, G. (1994). O prave voynyi i mira [On the law of war and peace]. Moskva. 868 s. [in Russian].
5. Ermishin O. (2006). Aforizmyi. Zolotoy fond mudrosti [Aphorisms. Gold Fund of Wisdom]. Moskva. 1695 s. [in Russian].
6. Oppengeym, L. (1948). Mezhdunarodnoe pravo [International law]. Tom I : Mir. Polutom 1 / perevod s 6-go angliyskogo izdaniya, dop. G. Lauterpahtom; pod red. S. B. Kryilova. Moskva. 408 s. [in Russian].
7. Ustav Organizatsii Ob'edinyonnyih Natsiy i Ustav Mezhdunarodnogo Suda [Charter of the United Nations and Charter of the International Court of Justice]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (data zvernennia: 25.01.2021) [in Russian].
8. Zadorozhnii, O. V. (2014). Mizhnarodno-pravovyi pryntsyp nezastosuvannia syly abo pohrozy syloiu v konteksti dii RF proty Ukrainy [The international legal principle of non-use of force or threat of force in the context of the action of the Russian Federation against Ukraine]. *Pravova derzhava*. № 18. S. 129–134 [in Ukrainian].
9. Declaration Concerning Wars of Aggression. *League of Nations Official Journal*. 1927. № 53. P. 22.
10. Mettraux G. Perspectives on the Nuremberg Trial. Oxford University Press. 2008. 799 p.
11. Vazhna, K. A. (2016). Vyznachennia ahresii u suchasnomu mizhnarodnomu pravi [Definition of aggression in modern international law]. *Ukraina i svit* : materialy naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 19 kvitnia 2016 r.). Kyiv. S. 84–92 [in Ukrainian].

Severinova Oleksandra,
Candidate of Political Sciences, Associate Professor
(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Mariupol)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3013-9815>

EVOLUTION OF THE CONCEPT OF «ARMED CONFLICT»: HISTORICAL, LEGAL AND THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS

The article analyzes the theoretical and methodological aspects of the formation and development of doctrinal ideas about the meaning of the concept of «armed conflict» in the history of world political and legal thought. The question of the name of the branch of law that regulates armed conflict, by analyzing its historical names such as «law of war», «laws and customs of war», «law of armed conflict», «international humanitarian law» and «international humanitarian law, used in armed conflicts». As a result of this analysis, it can be concluded that it would be most appropriate to use the terms «international humanitarian law» only in a narrow sense or «international humanitarian law applicable in armed conflicts», which is more cumbersome but most accurately describes the field. It is emphasized that due to the availability of new powerful weapons (economic, political, informational, cultural and weapons of mass destruction), which are dangerous both for the aggressor and for the whole world; the aggressor's desire to downplay its role in resolving conflicts in order to avoid sanctions from other countries and international organizations, as well as to prevent the loss of its authority and position on the world stage; the attempts of the aggressor countries to establish their control over the objects of aggression (including integrating them into their political, economic and security systems) without excessive damage to them is the transformation of methods and means of warfare. It is determined that the long history of the formation of the law of armed conflict has led to the adoption at the level of international law of the provision prohibiting any armed aggression in the world, which is reflected in such a principle as non-use of force or threat of force. At the same time, the UN Charter became the first international act in the history of mankind, which completely prohibited armed aggression and enshrined this principle at the international level, which is binding on all states of the modern world.

Key words: aggression; armed conflict; international humanitarian law; legal doctrine; rights and freedoms of the person.

Надійшла до редколегії 18.01.2021